

Oдношaj između grunтовnice i katastra u Hrvatskoj i Slavoniji

napisao : Sljepan Vesel, katastar geometar.

(Nastavak).

Ma da je bilo u spomenutome sporazumu izraženo utanačenje, koje je moglo privesti k cilju jednu kao i drugu instituciju — da se naime kod stvaranja radnih osnova uvažе u prvome redu one općine, za koje grunтовnica zbog pomanjkanja ispravnih katastar. operata nije još mogla da složi svojih knjiga uložaka — ipak se utanačenje ovo nije provodilo u praksi strogo i ne u pravoj mjeri. Katastar je bio počeo da napušta svoje sigurne metode novoga premjera i redovite tehn. reambulacije, koje su metode bile jedine shodne za postignuće obostranih svrha, pa je stao da upotrebljuje manje vrijedne grunt. tehn. izratke za podlogu revezije i ispravaka u svrhu pretežno zemljарinsku. Ali nije katastar u nas kraj toga ostao ni sam sebi odnosno svojim indirektnim daljim interesima vjeran, jer je gubio sve više ravnovjesje u onome smjeru, kojim je njegov predak, austrijski karastar, dospio do svojega uspješnoge razvojnog završetka.

Na svojoj stramputiti je bio katastar konačno i sasvim za boravio potrebe grunтовnice. Dok se modrom reambulacijom, koja je bila uvedena u kotarima s nedovršenom grunтовnicom, udovoljavalo sastavljanju grunt. uložaka — iako ne savršeno; kod površnih radnja zelene reambulacije i još više zelene očevidnosti, koje su se izvodile u kotarima s potpunom grunтовnicom uložaka, ne samo da se nije moglo točno ustanoviti, da li je i gdje je potrebno da se grunt. ulošci, sastavljeni na podložu samo grunt. tehn. predradnja, obnove, već je bilo izrično zabranjen i svaki pokušaj takove konstatacije. Na katastar. strani je naime već postojalo uvjerenje, da bi takav pokušaj ostao jalov. Već je bilo a priori izvan svake sumnje, da se može proti tehn. slici grunt. posjedovnog stanja tako mnogo i opravdano da prigovori, te bi bio tehn. ispravak starih grunt. mapa po utrošenome trudu i vremenu

gotovo ravan novome premjeru, ali bi po kvalitetu izradbe daleko za njime zaostajao. Da se takavoj tobože lošoj ekonomiji izbegne, prerađeni su odnosno grunt. operati samo za zemljarinske svrhe, a ovima se moglo na „zeleni“ način — iako ne potpunoma a ono barem vrlo jeftino — da udovolji. Katastar. mape su kod toga posla ostale dakako netaknute, pa su se u svrhu tehn. manipulisanja priređivale samo fotograf. snimke grunt. mapa. Gruntovnički su pak operati, koji nisu bili in u kojem obziru dotjerani, ostali neispravljeni.

Na takav se način stvaralo jedno zlo, koje je to štetnije djelovalo na razvoj i usavršenje gruntovničke uredbe, što se takav postupak kao brzi i vrlo jeftini remedij protiv zemljarinske glavobolje uvodio u sve većemu opsegu na račun čestite mjerničke revizije i novoga premjera. Ovo se pak opsežno upotrebljavanje površnih tehn. operacija opravdavalo ekonomskom nuždom navodeći, da je u krajevima, gde je kvalitet obradiva tla tako nizak, te se višegodišnjim poreskim prinosima mogu jedva da podmire troškovi premjera, da je u takovim krajevima jednostavno i jeftino katastar. operisanje pače jedino dopustivo te ponajviše u interesu samoga takova kraja. Ali opravdanje je ovo prejednostrano, a da bi se njime bila mogla da pokrije sve veća državna bezobzirnost za koristi autonomne uprave i sudstva. zemaljskoga. Ma da su u krajevima loše poljoprivrede zemlj. prinosi vrlo niski, nisu niski i općinski nameti. Ovi kao da su baš u obratnome razmjeru s poreskom snagom općine, a razdijelju se među općinare razmjerno prema njihovim zemljarinskim platežnim odnosima, koji su iznosi tobože najpravednije mjerilo za razređivanje kako općinskoga nameta tako i svih ostalih općinskih dužnosti i prava. Prema tome može i neznatna poreska razlika, ako je mnogostruko povećana u mjerilu općinskoga nameta, da izbije kao vrlo osjetljiva nepravda i da prouzroči nepouzdanje općinara u poštenje javne uprave. Ako k tome još dodamo, da se ovim malo vrijednim tehn. poslovima otelo mnogo radnih sila u čisto porezne svrhe, koje bi radne site sile mogle međutim da djeluju uz obzirniji rasporedaj rada u drugim općinama i kotarima za korist ne samo katastra nego t gruntovnice, pa ako uvažimo, da zelenom metodom sfabrikovani zemlj. operati na će moći da trajno udovolje ni zemlj. potrebama i da time čestita mjernička revizija nije nadomještena već u neizvjesno vreme samo odložena, onda nam se takova ekonomija prikazuje kao jedna posve štetna zabluda.

Napokon nije bilo ipak uspjele našem katastru da prođe s ovim ekspresnim modrim i zelenim operacijama u svim općinama, gde je bila nužna teh. revizija zemljar. očevidnosti. Bilo je još čitavih kotara, u kojima gruntovnica nije bila dovršena, pa je tako bila oduzeta onim kao i svim sličnim brzim i površnim katastar. metodama i svaka gruntovnička podloga. Vodenje čestite zemljar. očevidnosti je u onim općinama jedan vrlo mučni ili nemogući posao. U poreznome stanju takovih općina nije mogla ni porezna reforma na osnovu Zak. čl. V. od god 1909. da učini reda; ona je naprotiv u zemljarinsku nesredenost onih općina unijela samo jednu novu zabunu, koja će biti u stanju da ih sasvim onemogući provadanje zemljar. očevidnosti ili da proizvede potpuni poreski kaos u onim općinama.

Ako promatramo držeći u svijesti načela za redoviti katastar. premjer noviji smjer razvoja našega katastra, mogao bi nam se da pričini kao neko traženje jedne jedinstvene katastar.-grunt. teh. metode, ali nam sve manje prikrivana tendenca novoga smjera odaje, da ovo tobože svijesno eksperimentisanje nije ništa drugo nego besciljno skakutanje po tjesnacu, u koji je bio natjerao upravu našega katastra prekomjerni i opći nered zemljarinski. Nervozna žurba, kojom je katastar htio da onaj nered u što kreće vrijeme ukloni, nije mu dopuštalo da prilike prouči i mirno smisli jednu sigurnu osnovu za sastavno dostizavanje radnih zaostataka, već ga je zavela, da zanemarenjem i razgrađivanjem mučno utvrđenih starih načela vlastitoga premjera prilagodi prokušani način svoga teh. operisanja geometarskome dilentatizmu gruntovničkih i privatnih mjernika.

Ali sve one neprilike, u koje je bio zapao naš katastar, nisu bile proizašle ni iz kakvih izvanrednih novih događaja u zemlji, niti su izbile iznenada, što no riječ preko noći, već su bile posljedica administrativnih i organizacijskih pogriješaka katastar. uredbe u njenome malne tridesetgodišnjemu postojanju prije toga. Zato bi se mogla doba katastar. uredbe od osamdesetih godina, kad je opći premjer bio dovršen, pa do konca stoljeća, u kojemu su se razdoblju sigurno doduše ali znatno pretromo izvodili samo najpotrebitiji ispravci mjerničkim postupkom, nazvati dobom zakrčljivosti katastar. uredbe. Da se ona radna ukočenost otopi i stavi u svestrano pravilan razvojni tok, bilo bi jedva uspjele radikalnim i najširim organizacijskim reformama, ali jer do ovakih reforama nije bilo došlo, zato je sva žurba u početku ovoga sto-

ljeća, da se sredi i osvježi zanemareni razvoj, ostalo bez uspjeha utisnuvši katastar. proizvodima samo biljeg dekadense premjera.

S ovakovim razvojem katastra. uredbe kod nas bila je nemilosrdno skopčana i sudbina naših grunтовnica, a ova okolnost najbolje objašnjava njihovu nesredenost i zaostalost, koju sam u u prvome dijelu opisao.

III.

Ako prihvatimo razvoj katastar — uredbe u Austriji za normalan i uspješan, to su uzroci, zašto je isto takova uredba u ugarskoj državnoj zajednici, uopće a kod nas u Hrvatskoj i Slavoniji napose zakržljala i udarila stranputicom, razaberivi već iz onoga, što sam naprijed naveo o razvoju te uredbe. Nastojat ću ću ipak, da ih ovde još pobliže ustanovim.

Kao najbitniji i glavni uzrok pokazuje nam se na našoj strani nedostatak smisla za potpuni opseg i vrijednost stabilnoga katastra i za idealno vođenje njegova razvoja. Iz ovoga uzroka izviru svi ostali uzroci kao sporedni i to: kratkovidnost uprave s obzirom na potrebno osoblje, besciljno organizovanje rada te nehaj da se dovršene radnje održe trajno valjanima.

Katastar. uredba, kako je kod nas uvedena, bila je zreli plod razvijenijih ekonomskih i kulturnih prilika u Austriji. Onde je bilo političko tlo podesno, da na njemu niknu i dozore temeljna načela, na kojima je imao da raste sav daljnji razvoj stabilnoga katastra, a poradi toga je poimanje prave važnosti tih načela bilo onde duboko i živo te u stanju da razvoj katastra stalno reguliše k svijesnome cilju. U Ugarskoj te u Hrvatskoj i Slavoniji ureden bje stabilni katastar patentima, pa prema tome nije bio smisao za ovu uredbu prirodno razvijen, već izrađen samo na riječima, kojima je davala logika sablje smisao doslovnih nepromienljivih naloga. To vrijedi poglavito za premjer. Što je bilo pomanjkanje genetskoga smisla za ona naredenja veće, to je bila doslovna stega potrebnija.

Kratkovidnost za potrebe samostalnoga proširenja i reorganizovanja uprave i rada ostala je kao posljedica vojničke stege premjeru katastarskome još dugo vrijeme i nakon toga, što je dospio u građanske ruke. Građanska se uprava našla nepripravna pred problemom potrebna tehničkog osoblja, a taj joj problem nije uspelo da povoljno po svoj razvoj i u pravo vrijeme riješi te je pila prisiljena da pridrži veliki broj osoblja razvojačenoga ka-

tastra kako za tehn. poslovanje tako i u upravi samoj. Jer je u ono vrijeme bilo u Madžarskoj omraženo sve, što je podsjećalo na carsku vojsku, doprinelo je mnogo, te takav katastar nije mogao da postane onde popularan; a kod nas je bio katastar — koliko se za nj uopće znalo — poradi naše finansijske zavisnosti o Madžarskoj omalovažavan kao madžaronska nepatriotska uredba. Ove okolnosti nisu išle baš u prilog naravnome proširivanju katastar. institucije premjera, pa jer nije uprava bila u stanju da kraj takovih prilika sebi postavi na čelo u najodlučnijim časovima dosta potpuno kvalifikovanih ljudi, koji bi mogli spetiti osobitu važnost pomnažanja tehn. osoblja i zabaciti stari, onim izvanrednim prilikama nikako ne prilagođeni, način naplaćivanja rada, manjak je osoblja postojano ostavljao iza sebe sve veće radne zaostatke.

Zbog nedostatnoga tehn. osoblja mogle su se da uvažue u godišnjim radnim osnovama tek najnužnije tehn. radnje, a kako-voj svijesno zasnovanoj široj organizaciji rada u smislu sustavnoga dograđivanja nedovršene još uredbe stabilnoga katastra nema u u svima onim radnim osnovama još ni traga. To kao da je bilo tek u početnome stadiju proučavanja. Ovakvim besciljnim i nesistematskim upotrebljavanjem radnih sila pripravljaio se Sizifov posao. Kako je samo puka nužda diktovala rasporedaj rada, nisu se mogle u potrebno odmjereno vrijeme da dovrše radnje u teritorijskim cjelinama, u kojima bi bilo omogućeno samostalnim tehn. jedinicama uz veću prištednju i vremena i novčanog potroška pregledno i uredno tehn. evidentovanje. A da se to željelo i postiglo, bile bi se mogle dovršene tehn. radnje održati neprekidno i trajno valjanima, što i jest prava svrha stabilnoga katastra. Da se katastar po teritorijskim cjelinama — bilo da su to jedna ili više upravnih općina ili cijeli kotari — postepeno stabilizovao, bilo bi u nepremjerenim još krajevima postalo moguće preostale radne sile ekonomičnije i svrsishodnije koncentrisati. Zato je za neke općine bila već nastala potreba i ponovne tehn. revizije katastar. mapa, a da još nisu bile ni po prvi put mjern. reambulisanane one ostale općine, koje su s prvima spadale pod istu općinsku odnosno kotarsku upravu; ili ako je već i bilo uspjeha premjeriti odnosno reambulirati jednu potpunu upravnu općinu odnosno jedan cijeli upravni kotar, nije ipak bila osnovana ni za takovu općinu ni za takav kotar samostalna mjernička evidencija. Zar se takav postupak može nazvati drugačije nego Sizifovim radom.

Da budu ovi moji izvodi razumljiviji, dodat ću im malu ilustraciju letimičnim jednim jednostavnim računom. Hrvatska i Slavonija sadržala je prije rata 2354 porezne općine s površinom od 7.390.989 jutara, prema čemu opsiže jedna porezna općina popriječno površinu od 3139 jutara. To je površina, za koju su prema katastarskome iskustvu potrebne dvije geometarske sile, da je u jednogodišnjemu katastarskom ljetnom razdoblju iznova premjere ili savjesno reambulišu. Ja ću ovdje uzeti s obzirom na to, što je malne kod svake naše općine više od polovice površine zapremljeno velikim šumskim ili pašnjačkim kompleksima s neznatnim brojem čestica za premjer, da je za onoliki i onakav posao potrebna samo jedna geometarske samostalna sila. Zato se može s približnom vjerojatnošću zaključiti, da bi bilo za premjer cijele Hrvatske i Slavonije potrebno najmanje onoliko mjerničkih sila, koliko imade i poreznih općina. Koliko je pak samostalnih geometara, sila moglo da kod nas godišnje radi počevši od god. 1876., kada se imalo započeti sa sveopćim ispravljanjem katastar. operata, teško je točno ustanoviti, zato ću uzeti poprečne brojeve osoblja, koje je bilo našim bivšim upraviteljstvima odnosno nadzorništva za one poslove na raspoloženju. Tako su brojila oba naša nadzorništva, hrvatsko i slavonsko, prije god. 1907. popriječno neko 20 samostalnih mjerničkih sila za ovaj posao, a poslije te godine imale su naša tri nadzorništva (XIII., XIV., i XX.) popriječno nešto preko 40 takovih samostalnih mjerničkih osoba. Mislim da ne ću za mnogo pogriješiti, ako uzmem, da je od god. 1907. unaprijed do konačnoga završetka moglo da godišnje na onim poslovima samostalno radi popriječno 50 mjerničkih sila — s obzirom na daljnje jednakorazmjerno pomnažanje mjerničkoga osoblja — pa da je prema tome moglo kod nas da radi od god. 1876. unaprijed svake godine popriječno 35 samostalnih mjernika, od kojih bi bio mogao svaki da godišnje premjeri po jednu općinu. Prema ovome vjerojatnome približnom broju osoblja bila bi cijela Hrvatska i Slavonija premjerena u razdoblju od 67 godina, t. j. opći bi revizijski premjer bio kod nas dovršen god. 1942. Ali ne možemo nikako uzeti, da je za ovo vrijeme od 67 godina promet s nekretninama sasvim mirovao, jer je iskustvo pokazalo, da je taj promet što dalje sve življe i opsežniji bivao; moramo dakle dopustiti, da bi bili prvi katastar. operati i naredni po vremenu, kako su bili dovršeni, međutim i opet dozreli za tehn. ispravak. Ako se dakle međutim uprava katastra još ne bi bila

osvijetlila s obzirom na manjkavu svoju organizaciju ili ako našem zakonodavstvu još ne bi bilo uspjelo stvoriti zakona o stabilizovanju posjedovnih granica i o zabrani zemljišnog dijeljenja i otuđenja, bio bi katastar. premjer prisiljen da god. 1943. svoj posao ispravljanja opet iznova započne. To bi bio rezultat nakon 67 godišnjega mučnoga rada, ali bi uz ono faktično pomanjkanje osoblja i uz nepromijenjenu katastar. organizaciju bio još uvijek od svih mogućih najbolji, jer pretpostavlja stalno sistematsko napredovanje u radu. U slučaju pak i nesistematskoga radnog razređivanja ne bi bio posao tehn. ispravljanja katastar. operata još ni spomenute godine završen, a takovim je baš putem bio upravljen razvoj katastra u Hrvatskoj i Slavoniji.

Tako je ovakova organizacija bez stalne osnove za dalju budućnost sprječavala napredak naše katastar. uredbe. Da je pak ta radna organizacija uistinu bila bez idealne osnove za budućnost i da je zato morala da ostane ograničena samo na najpreče zemljarinsko krparenje, uvjerit će nas najbolje brojke o stalnom pomnažanju tehn. osoblja, koje brojke pokazuju ili skrajni nehaj ili potpuni nesmisao za dogradnju te uredbe kod nas, ako ih uporedimo s brojkama, u kojima su se postojano pomnažali evidencijski kotari i njihovo geometarsko osoblje u Austriji.

Austrijski je katastar brojio prije god. 1883. samo 19 geometara za evidencijske svrhe, a ove je godine provedena katastarska evidencija s 370 činovnika, među kojima je bio 320 Evidenzhaltungs-Geometera i Obergeometera, koliki je bio i broj evidencijskih kotara. Broj se evidencijskih kotara postojano povećavao, pa je i broj činovnika neprestano rastao tako, te je bilo god. 1907. već 476 evidenc. kotara s isto toliko geometarskih sila i 147 pitomaca, a osim toga još drugih 134 funkcionera, koji su vršili službu u arhivima mapa, litografskom zavodu, ili su provadali triangulaciju te novi premjer u evidenc. kotarima. God. 1914. bilo je 519 evidenc. kotara s isto toliko geometara i nadgeometara, 227 pitomaca i k tome 247 mjerničkih činovnika i 33 pitomca u drugim funkcijama. Prema tome je u Austriji broj evidenc. kotara i geometara od god. 1883 do god. 1907. i dalje do god. 1914. rasao postojano za godišne poprječno preko 6, a broj pitomaca u razdoblju 1907.—1914. za poprječno preko 12 svake godine.

Kod nas se prije god. 1900. ne može još da govori o kakovu proračunanom pomnažanju mjerničkoga osoblja, jer je do

to doba katastar kod nas tek vegetisao, a pomladak se slao na tehničku izobrazbu u Madžarsku. Istom poslije god. 1900., kad se počeo naš katastar da popunjuje gotovim mladim silama, koje su se nakon izobrazbe u Madžarskoj počele u većemu broju da k nama opet vraćaju te da nadomještaju umirovljene ostatke staroga vojnog katastra, pa da se uza to uvođenjem novoga premjera kako u ravnome slavonskom, tako i u brdovinom žumberačkom te zagorskom terenu pružila prilika domaćemu pomlatku da se i kod kuće osposobi za katastar. tehn. službu, istom onda se počela opažati kod nas tendenca za postepenim pomnažanjem osoblja. Ali je i ovo postepeno pomnažanje dolazilo do izražaja samo do god. 1907., kad je bilo kod nas osnovano jedno novo — ugarsko XX., naše treće — nadzorništvo i to za županiju varaždinsku i bjelovarsko-križevačku. Poslije te godine pa sve do god. 1914. ostajao je broj naših ukupnih samostalnih mjerničkih sila gotovo nepromijenjen, a prekobrojni je pomladak morao i opet da seli na izobrazbu u Madžarsku, ma da je bilo kod nas baš kao i prijeko dovoljno prilike za praktično tehničko osposobljenje i u svim vrstima geodetskoga rada.

Porast na tehn. osoblju bio je kod nas, izražen u brojkama ovaj:

God. 1901. bilo je 2 nadzornika, 29 samostalnih mjern. sila i 14 tehn. vježbenika;

God. 1914. bilo je 3 nadzornika, 49 samostalnih mjern. sila i 24 tehn. vježbenika.

Godišnji prirast ne iznaša u tome razdoblju kod nas prema tome ni potpuna 2 samostalna mjernika ni 1 potpuni tehn. vježbenik. Kao prirast tehn. osoblja ne može se da računa ono 20—30 uredskih prepisivača i prepisivačica, koje je osoblje bilo kod našega katastra zaposleno od god. 1907. poglavito priređivanjem grunt.-katastar. operata.

Razlika je dakle u godišnjemu poprječnom pomnažanju tehn. osoblja između katastra našega i onoga u Austriji vrlo velika, no izgledat će nam još većom i čudnijom, kad uvažimo, da se austrijski katastar nalazio već u svojoj sasvim zreloj formi, to je trebao brojnije osoblje samo u svrhu svoga usavršenja, pa ipak pokazuje toliko puta veću životnu i razvojnu sposobnost od ugarskoga odnosno našega katastra, koji je bio po svome postojanju znatno mlađi i u svome razvolu istom na pola puta.

Kad znamo, da je bio ugarski odnosno naš katastar preuzeo svoja osnovna načela od austrijskoga katastra i da je na temelju tih načela naš katastar stvorio doduše manje ali ipak isto tako dobrih radnja novoga premjera kao i austrijski, ne može nam biti razumljivo, zašto nije uprava ugarskoga odnosno našega katastra preuzela i onaj noviji sistem organizacije, koji je uprava stabilnoga katastra u Austriji tako sretno i uspješno kod sebe već provela bila. Tu staje logika i prirodno presuđivanje, zato objašnjenje, da li su i koji su specijalni politički ili budžetski argumenti bili krivi, da vrhovna uprava ugarskoga i našega katastra nije tako dugo htjela ili mogla da speti svoj jedini pravi i tako blizi uzor, za kojim se trebala od prvoga početka bez strauputice da povede — to objašnjenje meni nije pristupačno.
